

CPB Memo

Centraal Planbureau
Bezuidenhoutseweg 30
2549 AV Den Haag
Postbus 80510
2508 GM Den Haag

T 0889846000
I www.cpb.nl

Contactpersoon
Suzanne van Gils

Betreft: Werkplan CPB 2019

1 Inleiding

Het werkplan 2019 van het Centraal Planbureau (CPB) geeft een overzicht van de belangrijkste plannen voor het komende jaar. Een centrale rol is daarin weggelegd voor de beoogde publicaties: negen Policy briefs, tweeëntwintig Discussion Papers, tien Notities en twee Boeken¹ (zie overzicht in het laatste hoofdstuk). Ook zal het CPB komend jaar, zoals gebruikelijk, een fors aantal ad-hoc notities produceren in reactie op verzoeken die in de loop van het jaar worden gedaan. Verder zal in 2019 gewerkt worden aan opfrissing en aanvulling van de Kansrijkreeks. Deze reeks is door de planbureaus geïntroduceerd als vervanging van de programmaeffecten en als voorbereiding op de analyses van de verkiezingsprogramma's.

2019 is ook het jaar van Tinbergen. Professor Jan Tinbergen is de oprichter van het CPB. Hij ontving in 1969, vijftig jaar geleden, de Nobelprijs voor de Economie. 2019 is tevens het jaar van zijn 25e sterfdag. Verschillende organisaties organiseren activiteiten om Tinbergen te herinneren. Deze activiteiten zullen op een speciale website (www.tinbergentoday.nl) worden vermeld. Zowel bij het CPB als bij de Erasmus-universiteit worden borstbeelden van Tinbergen geplaatst. De CPB Lecture zal over ongelijkheid gaan. Tinbergen deed in de jaren zeventig veel onderzoek naar dit onderwerp.

Het werkplan is opgesteld conform de 'Aanwijzingen voor de Planbureaus'. Het wordt vastgesteld door de directeur van het CPB, nadat het door de Ministerraad is besproken en er inhoudelijk is afgestemd met de Centrale Plancommissie (CPC), de

¹ Een Policy brief is een publicatie voor beleidsmakers. Idealiter staan hier beleidsopties in beschreven. Een Discussion Paper bevat een wetenschappelijke analyse en is (uiteindelijk) gericht op publicatie in een wetenschappelijk tijdschrift. Een Notitie geeft antwoord op vragen van bijvoorbeeld ministeries, politieke partijen of sociale partners. Een boek is een meer uitgebreide publicatie over een onderwerp.

externe adviescommissie van het CPB. In een eerder stadium zijn veel belanghebbenden geconsulteerd, met name de verschillende departementen. Aangezien het CPB organisatorisch deel uitmaakt van het ministerie van Economische Zaken, blijven financiële en/of administratieve zaken buiten beschouwing; deze verlopen via het ministerie.²

2 Terugblik 2018

Ramingen en beschouwingen

In 2018 zijn vier kortetermijnramingen gepubliceerd, waarvan het Centraal Economisch Plan (CEP) en de Macro Economische Verkenning (MEV) de belangrijkste zijn. Bij het CEP is in 2018 op verzoek van het ministerie van Financiën ook een raming voor de middellange termijn (MLT) gepubliceerd.

De beschouwing bij het CEP over de beperkingen van de koopkrachtplaatjes heeft volop aandacht gekregen, zowel tijdens politieke debatten als in de media. Vanaf de cMEV is de visualisatie van de koopkrachteffecten veranderd en worden deze weergegeven in zogenoemde boxplots. De spreiding van de koopkracht is in deze boxplots duidelijker doordat we laten zien hoeveel procent van de huishoudens erop voor- en achteruit gaan. Op de website werd tegelijkertijd een uitleg (in een aantrekkelijke visualisatie) opgenomen hoe de koopkrachtcijfers gelezen moeten worden.

Bij de MEV ging de beschouwing over een goed vestigingsklimaat zonder belastingontwijking. Ook voor deze beschouwing is aandacht geweest in de media en de politiek.

Risicorapportages

Onze jaarlijkse twee Risicorapportages zijn ook in 2018 weer verschenen. De Risicorapportage Financiële Markten vroeg dit jaar aandacht voor internationale risico's als een aanhoudend lage, of juist te sterk stijgende rente, een chaotische Brexit zonder overeenstemming over wet- en regelgeving, een escalatie van de handelsoorlog met de VS en de ontwikkelingen in Italië.

Op verzoek van het ministerie van Justitie en Veiligheid schrijft het CPB sinds 2016 jaarlijks een Risicorapportage Cyberveiligheid Economie. Uit de laatste versie bleek ondermeer dat Nederlandse bedrijven in vergelijking met andere landen goed beschermd zijn tegen cybercriminaliteit.

² In de Aanwijzingen voor de Planbureaus is geregeld dat er een 80-20-verdeling bestaat tussen het vaste budget en het variabele budget uit de opbrengsten van niet-commerciële onderzoeken. Die laatste opbrengsten komen doorgaans voort uit werk voor ministeries of internationale organisaties, zoals de Europese Commissie. Hierover wordt separaat verantwoording afgelegd aan de betreffende partijen.

Evaluatie doorrekening Verkiezingsprogramma's

In 2017 is de doorrekening van elf verkiezingsprogramma's gepubliceerd. De nieuwe opzet ervan bevalt goed, zo blijkt uit de evaluatie die het bureau heeft uitgevoerd onder politieke partijen, ministeries en journalisten. De huidige omvang en breedte van de thema's zijn behapbaar, voor zowel het CPB als voor de politieke partijen. Van de 1165 maatregelen in KiK bleken er 508 terug te vinden in een Kansrijkpublicatie. Uit een opiniepeiling van Maurice de Hond uit februari 2017 blijkt dat twee derde van de respondenten de CPB-doorrekening van de verkiezingsprogramma's belangrijk vindt en bij zo'n twintig procent helpt het ook bij de keuze voor een politieke partij. Veel KiK-maatregelen worden ook in het Regeerakkoord gebruikt: 75 procent van de daarin opgenomen maatregelen is afkomstig uit KiK. Gewogen naar omvang (in euro's) stond 82 procent van de maatregelen in de aangeleverde partijprogramma's.

Klimaatakkoord

Op verzoek van de voorzitter van het Klimaatberaad, Ed Nijpels, hebben het CPB en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) de maatregelen in het Voorstel voor hoofdlijnen van het Klimaatakkoord (VHKA) beperkt beoordeeld. Het CPB heeft geen uitspraken kunnen doen over budgettaire, lasten- en inkomenseffecten. Voor de klimaattafels Mobiliteit en Elektriciteit is wel een aantal maatregelen beoordeeld op budgettaire en lasteneffecten. Zodra duidelijk is welke concrete stappen worden genomen door de partijen, in welk tijdsbestek en hoe partijen aan afspraken worden gehouden, kan het CPB een uitgebreidere analyse uitvoeren.

Circulaire economie

De jaarlijkse CPB Lecture werd dit jaar uitgesproken door Don Fullerton, hoogleraar Financiering aan de University of Illinois, en was gewijd aan circulaire economie. Het CPB presenteerde bij die gelegenheid ook de Policy brief 'Circulaire economie en ecologie in balans' van Gerbert Romijn. Staatssecretaris Stientje van Veldhuizen hield een toespraak over het belang van een circulaire economie. De Policy brief is gepresenteerd bij de commissie van de Tweede Kamer en verschillende media besteedden er aandacht aan.

De drie planbureaus hebben in 2018, op Verantwoordingsdag, gezamenlijk de Verkenning Brede Welvaart gepubliceerd. Het thema hiervan was de circulaire economie. Deze Verkenning is gepresenteerd in Nieuwspoort en in de Vaste Kamercommissie Infrastructuur en Waterstaat.

Organisatorische kwesties

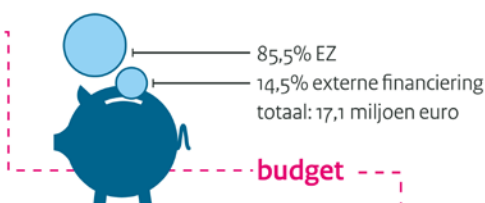
Het CPB is in 2018 verder aan de slag gegaan met de aanbevelingen uit de externe visitatie. Werkgroepen binnen het CPB hebben kennis vergaard over het werken met big data. Ook is verder gewerkt aan de ontwikkeling van het nieuwe macro-economische model. Aan het eind van dit jaar zullen publicaties in een nieuwe vormgeving verschijnen en zal de nieuw vormgegeven website online gaan. Het CPB gebruikt de sociale media steeds meer en beter om haar stakeholders te wijzen op

publicaties. Daarnaast is er dit jaar bij het CPB extra aandacht geweest voor innovatie; hoe blijft het CPB bij de tijd? Diverse bijeenkomsten van managementteam, programmaleiders en stafhoofden hebben geleid tot concrete ideeën die in 2019 getest gaan worden. Het doel is mentaal en in de planning en organisatie van het werk ruimte te creëren om flexibel en innovatief nieuwe wegen te verkennen.

Ten slotte werd de mate waarin de kennisinstututen onafhankelijk kunnen opereren, door de discussie rond het WODC weer actueel. De essentie van onafhankelijk onderzoek is dat onderzoekers ongehinderd hun resultaten kunnen opschrijven, dus geen last hebben van ongewenste beïnvloeding. Hoewel het WODC een andere organisatie is dan het CPB is het de aanleiding geweest om ook bij het CPB opnieuw na te denken over de borging van de onafhankelijkheid. Onafhankelijk en integer werken begint met een open gesprek. Deze gesprekken zijn de afgelopen tijd zowel binnen het CPB gevoerd, als met de Centrale Plancommissie. Voor onafhankelijkheid en integriteit zijn de cultuur van de organisatie en de houding en het gedrag van het management van groot belang. Verder zijn gezamenlijke afspraken nodig als basis waarop elke medewerker kan terugvallen. Het CPB heeft deze afspraken beschreven en op de webiste gepubliceerd³.

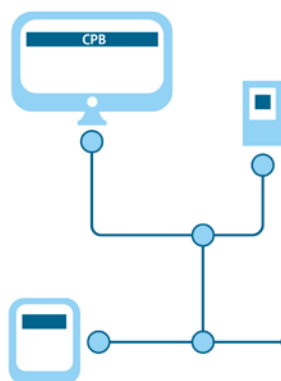
Cijfers over 2018

werknemers

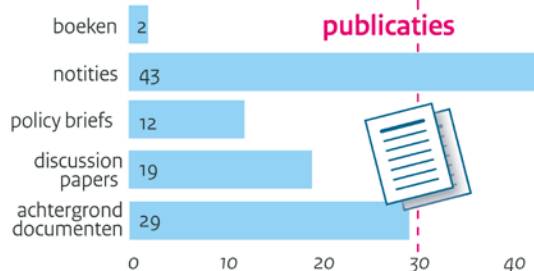

budget

Terugblik op 2017

digitale media

publicaties

stand van dec. 2018

³ Zie: <http://www.cpb.nl/de-onafhankelijke-positie-van-het-cpb>.

3 National Productivity Board

Het kabinet heeft het CPB in april 2017 aangewezen als National Productivity Board (NPB) voor Nederland. Het bureau heeft daarbij een bijzondere positie, omdat het binnen de EU vaak als voorbeeld wordt gezien. In een startnotitie hebben wij beschreven hoe wij onze taak als NPB willen invullen.⁴ De eerste jaarlijkse conferentie over productiviteitsontwikkeling, die op 2 oktober heeft plaatsgevonden, is succesvol geweest en zal in 2019 worden vervolgd

Het onderzoek naar productiviteitsgroei in Nederland heeft in 2018 tot een aantal publicaties geleid. Startend met de productiviteitsgroei van bedrijven toont onderzoek aan dat de angst dat een grote groep bedrijven niet in staat is om de koplopers te volgen, ongegrond is. Daarnaast heeft het CPB gepubliceerd over de impact van het aanscherpen van (milieu-)regulering op de productiviteit van het bedrijfsleven. Met de blik op de productiviteit van werknemers toont het CPB in een Discussion Paper aan dat hoger onderwijs, naast een direct productiviteitseffect op de hoogopgeleiden zelf, ook effect heeft op de productiviteit van anderen. Kijken we vervolgens naar steden, dan laten we in een Policy brief zien dat verstedelijking productiviteitsvoordelen biedt voor alle werknemers, maar ook dat deze voordelen niet voor alle bevolkingsgroepen even groot zijn. Op macroniveau ten slotte blijft de productiviteitsgroei al jarenlang steken onder de 1%, maar trekt deze volgend jaar aan naar 1,2% door aanhoudende groei bij een steeds krappere arbeidsmarkt.

4 Vooruitblik 2019

Naast de plannen per sector (zie volgende hoofdstukken) is er ook in 2019 een aantal sectoroverschrijdende projecten. Net als vorig jaar beschrijven we bovendien een aantal trends en de publicaties die daar invulling aan geven.

4.1 Trends en sectoroverschrijdende projecten

De Visitatiecommissie vindt het belangrijk dat het CPB zich, naast zijn studie van de ontwikkeling van de economie en het functioneren van de sociale welvaartsstaat, rekenschap geeft van belangrijke trends. Het CPB signaleert de volgende (voor het werk relevante) trends: (i) digitale economie; (ii) globalisering en regionale verschillen; (iii) duurzaamheid en circulaire economie; (iv) demografie en ongelijkheid; en (v) migratie en integratie. Hieronder wordt beschreven hoe aan deze trends invulling wordt gegeven.

⁴ Zie <https://www.cpb.nl/publicatie/startnotitie-national-productivity-board> en <https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/national>.

Digitale economie

De immer voortschrijdende ICT-(r)evolutie raakt alle aspecten van de economie. Niet alleen verandert het economische landschap voortdurend door de inbedding van nieuwe ICT in tal van producten en diensten, ook de werking van markten kan er fundamenteel door worden beïnvloed. Daarmee veranderen tevens de positie en rol van de overheid.

Aandacht voor trend	Publicatie	Sector
Cyberveiligheid van het MKB	Discussion Paper	Marktordening
Cyberveiligheid	Risicorapportage Cyberveiligheid Economie	Marktordening
Digitalisering en belastingheffing ⁵	Discussion Paper	Publieke financiën en Marktordening
Immateriële investeringen	Notitie	Macro-economische analyse

Globalisering en regionale verschillen

Globalisering heeft de economische orde blijvend veranderd. Schaalvergroting, internationale productieketens, sterk mobiele productiefactoren en supranationale wet- en regelgeving zijn kenmerkend geworden voor moderne economieën. De invloed van deze globale ontwikkelingen pakt op stedelijk en regionaal niveau echter verschillend uit en heeft daarom gevolgen voor regionaal beleid en voor de mobiliteit van de belastinggrondslag.

Aandacht voor trend	Publicatie	Sector
Wereldhandel	World Trade Monitor	Macro-economische analyse
Treaty shopping	Notitie	Publieke financiën
Belastingontwijking en belastingparadijzen	Policy brief	Publieke financiën
Inclusieve globalisering ⁶	Discussion Paper met SCP, Discussion Paper met RUG en Policy brief	Macro-economische analyse en Publieke financiën
Internationalisering in het mbo, hbo en wo	Notitie	Arbeid, onderwijs en pensioenen
De financiële positie en het investeringsgedrag van gemeenten	Discussion Paper	Fysieke omgeving

Duurzaamheid en circulaire economie

Moderne economieën staan voor de uitdaging om kansen voor nieuwe economische groei te verbinden met de randvoorwaarden van duurzame economische ontwikkeling. Economische groei moet voortkomen uit productiviteitsstijging zonder een steeds groter beroep te doen op schaarse grondstoffen en het klimaat. Dit vraagt om een energietransitie en een economische orde waarin productiefactoren intensiever worden hergebruikt.

⁵ We onderzoeken de digitalisering van de economie, waaronder platforms als Airbnb en Uber. De vraag die centraal staat, is hoe het belastingstelsel zodanig kan worden vormgegeven, dat nieuwe en traditionele aanbieders in gelijke mate worden belast en dat de belasting eenvoudig te innen en moeilijk te ontwijken is.

⁶ We onderzoeken in hoeverre de effecten van globalisering samenhangen met de effecten van automatisering (met de Universiteit van Groningen). Daarnaast bekijken we in hoeverre dit een direct effect heeft op de mening van respondenten over globalisering, en in hoeverre er indirecte effecten zijn door effecten op de arbeidsmarkt (samen met het SCP).

Aandacht voor trend	Publicatie	Sector
Economische effecten van het beprijsen van milieuschade ⁷	Policy brief	Fysieke omgeving
Beleid voor secundaire grondstoffenmarkt	Policy brief	Fysieke omgeving
Doorrekening klimaatakkoord ⁸	Notitie	Fysieke omgeving, Publieke financiën en Macro-economische analyse

Demografie en ongelijkheid

Demografische veranderingen zijn van invloed op het functioneren van de economie en kunnen sociaaleconomische ongelijkheid in de hand werken. Vergrijzing stelt ons pensioensysteem op de proef en leidt tot een groter beslag op de gezondheidszorg. Nieuwkomers starten vanuit een achterstandspositie die langdurig kan doorwerken. Om dergelijke ontwikkelingen te blijven accommoderen moeten collectieve arrangementen voor cruciale onderdelen van de economie, zoals onderwijs en arbeidsmarkt, voortdurend worden herijkt.

Aandacht voor trend	Publicatie	Sector
Het effect van het verhogen van de AOW-leeftijd op de arbeidsparticipatie en het beroep op sociale zekerheid ⁹	Netspar Design Paper	Arbeid, onderwijs en pensioenen en Publieke financiën
Ongelijkheid naar migratieachtergrond ¹⁰	Policy brief en CPB Lecture	Arbeid, onderwijs en pensioenen en Publieke financiën
Vergrijzingsstudie ¹¹	Boek	Arbeid, onderwijs en pensioenen
Bevolkingsgroei met andere planbureaus	Notitie	Fysieke omgeving

Migratie en integratie

Internationale migratiestromen stellen het nationaal-economische absorptievermogen op de proef. Arbeidsmigratie werkt verschillend uit voor werknemers in uiteenlopende sectoren en regio's. Asielmigratie vraagt om een intensief proces van integratie in de samenleving en op de arbeidsmarkt.

⁷ In onze Policy brief brengen we de economische effecten in kaart van milieubelastingen op vervuulende activiteiten (zoals de productie van basisplastics, chemische producten, ijzer en staal, en stikstof). We proberen in 2019 een eerste antwoord te krijgen op deze vragen, met daarbij het streven om waar mogelijk een kwantitatieve indicatie te geven van de economische effecten.

⁸ Het kabinet wil tot een klimaatakkoord komen. Het CPB is verzocht een beoordeling van maatregelen te geven op lasten, budgettaire- en inkomenseffecten. Het CPB zal deze doorrekening in overleg met PBL uitvoeren.

⁹ We onderzoeken de keuzevrijheid bij de premie-inleg en de uitkering van pensioenen. We verkennen welke deelnemers een actieve keuze maken en wat de invloed is van de keuzemogelijkheden. In dit onderzoek wordt ook verkend hoe de gewenste pensioenleeftijd verschuift als de (gezonde) levensverwachting toeneemt en/of de kosten van pensioen veranderen. We maken gebruik van enquêtes en vignettenstudies om dit onderzoek empirisch te ondersteunen. Een deel van deze projecten is in 2018 gestart, maar loopt door naar 2019.

¹⁰ We doen onderzoek naar ongelijkheid in arbeidsmarkttuitkomsten (zoals inkomen, kans op werk en gebruik van sociale zekerheid) voor personen met een verschillende migratieachtergrond en voor mannen en vrouwen.

¹¹ In 2017 en 2018 is hard gewerkt aan het instrumentarium voor de bepaling van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën in 2017 en 2018. In 2019 gebruiken we dit nieuwe instrumentarium voor de Vergrijzingsstudie, waarin de houdbaarheid van de overheidsfinanciën centraal staat. Uitgangspunt van de studie vormt de vraag of het huidige niveau van de overheidsvoorzieningen zonder aanpassingen in huidige collectieve inkomsten en uitgaven, houdbaar blijft. Daarnaast worden een aantal thema's verder uitgediept. Deze thema's worden eind 2018 vastgesteld.

Aandacht voor trend	Publicatie	Sector
Inburgering en arbeidsmarktintegratie van vergunninghouders ¹²	Discussion paper	Fysieke omgeving en Arbeid, onderwijs en pensioenen

4.2 Algemeen

Ramingen

In 2019 worden vier reguliere ramingen voor de korte termijn gepubliceerd. Daarnaast vindt er, conform het advies van de Studiegroep Begrotingsruimte, een jaarlijkse actualisatie plaats van de middellangetermijnverkenning. Aan deze verkenning wordt telkens een jaar toegevoegd; in 2019 gaat het om 2023. Desgewenst worden in september tegenbegrotingen van oppositiepartijen gepubliceerd.

Risicorapportages

Ook in 2019 worden twee jaarlijkse risicorapportages gepubliceerd (zie terugblik). Het gaat hierbij om de jaarlijkse Risicorapportage Financiële Markten die ten behoeve van de Tweede Kamer wordt gepubliceerd door de sectoren Marktordening, en de Risicorapportage Cyberveiligheid Economie die wordt gepubliceerd door de Sector Marktordening.

Kansrijk en andere handreikingen voor beleid

In 2019 zal gewerkt worden aan opfrissing en aanvulling van de Kansrijkreeks en aan andere handreikingen voor beleid. De volgende onderwerpen zullen door het CPB worden opgepakt:

- Nieuw: Kansrijk belastingbeleid
- Update: Kansrijk arbeidsmarktbeleid
- Update: Kansrijk onderwijsbeleid

Er wordt momenteel nagedacht over een opvolger van Zorgkeuzes in kaart samen met de ministeries van VWS en Financiën.

Daarnaast pakken we een aantal onderwerpen met de andere planbureaus op:

- Nieuw: Kansrijk integratiebeleid (samen met SCP)
- Nieuw: Kansrijk armoedebeleid (samen met SCP)
- Kansrijk woonbeleid (P.M. samen met PBL)
- Kansrijk mobiliteitsbeleid (P.M. samen met PBL)

¹² Een project over hoe financiering met een centrumgemeenteconstructie uitkomsten voor beschermd wonen beïnvloedt. We onderzoeken hoe inburgering bijdraagt aan de arbeidsmarktintegratie van vergunninghouders, waarbij we de verschillen in inburgeringsresultaten tussen vergunninghouders die ontstonden door invoering van de Wet Inburgering 2013, benutten.

CPB Lecture 2019

De CPB Lecture staat in het teken van ongelijkheid naar migratieachtergrond. De focus ligt daarbij op ongelijkheid naar inkomen en arbeidsmarkttuitkomsten. De volgende vragen staan daarbij centraal: Hoe groot is de ongelijkheid tussen verschillende groepen? Neemt deze ongelijkheid met de tijd toe of af? En wat is kansrijk beleid om de verschillen in ongelijkheid terug te dringen? Tijdens de lecture geven verschillende onderzoekers antwoorden op deze en gerelateerde vragen.

Organisatorische kwesties

Het CPB zal in 2019 een aantal concrete stappen nemen met flexibel en innovatief werken. Zo willen we verder investeren in de kennis over en ervaring met data science, de socialemediastrategie verder uitbouwen, medewerkers stimuleren meer naar buiten te gaan door werkbezoeken af te leggen en nog eens kritisch kijken naar onze diversiteit (en onze wervingsmethoden).

Op advies van de CPC, de externe adviescommissie van het CPB, is met de voorzitter van de Visitatiecommissie (Aart Jan de Geus) gesproken over de voortgang van de aanbevelingen van de Visitatiecommissie. Aart Jan de Geus heeft aangegeven tevreden te zijn met de wijze waarop de aanbevelingen van de Visitatiecommissie zijn opgepakt. Hij blijft wel zorgen houden over de toegang van het CPB tot data van het CBS. De kosten van de data die het CPB nodig heeft voor de ramingen, worden steeds hoger. In 2019 zal de CPC een een beperkte visitatie, een tussenbalans, uitvoeren.

5 Sector Publieke Financiën

De sector Publieke financiën wil een vertrouwde bron zijn van ramingen en economische (beleids-)analyses op het terrein van de publieke financiën. De sector maakt reguliere ramingen van de overheidsfinanciën en de koopkrachtontwikkeling. Het onderzoek draagt bij aan inzicht in de optimale inrichting van het begrotingsbeleid, de belastingen en de sociale zekerheid. De sector heeft de eindverantwoordelijkheid voor de productie van kortetermijnramingen, zoals het Centraal Economisch Plan (CEP) en de Macro Economische Verkenning (MEV), en verleent daarnaast op verzoek beleidsondersteuning aan (voornamelijk) ministeries en politieke partijen. Academische partners van de sector zijn de hoogleraren Koen Caminada (hoogleraar Empirische Analyse van Sociale en Fiscale Regelgeving), Robert Dur (hoogleraar Economics of Incentives and Performance), Sijbren Cnossen (hoogleraar Fiscale Economie), Pierre Koning (hoogleraar Arbeidseconomie), Lex Meijdam (hoogleraar Algemene Economie) en Evert Verhulp (hoogleraar Arbeids- en Sociaalzekerheidsrecht).

Het programma **Belastingen** verricht structurele beleidsanalyses van de Nederlandse belastingen. In 2019 ligt de nadruk op (empirisch onderzoek naar) internationale belastingheffing, toeslagen en het basisinkomen, erf- en schenkbelasting, digitalisering en belastingheffing, het nieuwe 'Kansrijk-deel' belastingbeleid en de update van Kansrijk woningmarktbeleid. Het programma heeft een goed nationaal netwerk en participeert bovendien in een consortium van internationale onderzoeksinstituten voor het Directoraat-generaal Belastingen en douane-unie (TAXUD).

Accent 1: Internationale belastingplanning

Er is veel aandacht voor internationale belastingplanning. De bestaande netwerkmethode van het CPB wordt in samenwerking met de OESO ingezet voor een analyse van *treaty-shopping*-mogelijkheden door verschillen in bronbelastingen op royalty's en rentestromen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het nieuwe multilaterale instrument voor belastingverdragen. In januari 2019 organiseert het CPB een internationale workshop en publieksevenement over belastingparadijzen en doorsluisl landen. Later in het jaar verschijnt een Policy brief over internationale belastingontwijking en belastingparadijzen.

Accent 2: Toeslagen en armoedebeleid

De laatste jaren verricht het CPB onderzoek naar het gedrag van huishoudens rond de inkomensgrenzen en vermogenstoetsen voor toeslagen. We bekijken de relatie tussen toeslagen met schulden en de arbeidsmarkt. Thema's zoals toeslagen, het basisinkomen en de sociale zekerheid komen aan de orde in Kansrijk armoedebeleid, zie paragraaf 4.2.

Accent 3: Vermogen en vermogensoverdracht

Dit programma onderzoekt de gevoeligheid van vermogenden voor fiscale prikkels. De eerste tijdelijke verruiming van schenkingen tot honderdduizend euro van ouders aan kinderen voor de aankoop van een eigen huis lijkt tot veel extra schenkingen te hebben geleid. Een tweede onderzoek betreft de wijzigingen van de inkeerregeling voor buitenlandse vermogens op de aangifte van buitenlandse vermogens in box 3. In 2019 wordt ook een onderzoek naar de crisisheffing afgerond.

In 2019 verschijnen de volgende publicaties:

- Discussion Paper over de inkeerregeling en de vermogensverdeling
- Discussion Paper over erf- en schenkbelasting
- Notitie over 'treaty shopping'
- Policy brief en conferentie over belastingontwijking en belastingparadijzen
- Discussion Paper over de crisisheffing
- Discussion Paper over digitalisering van belastingheffing

Het programma **Inkomens, Prijzen en Sociale Zekerheid** maakt onafhankelijke economische ramingen en ex-ante beleidsanalyses over de koopkracht en sociale zekerheid. Het programma is verantwoordelijk voor het microsimulatiemodel MIMOSI en een aantal kleinere modellen voor lonen, inflatie en uitgaven aan sociale zekerheid. Het programma doet zowel onderzoek ter versterking van de kwaliteit van de ramingen en beleidsanalyses als strategisch onderzoek op het gebied van de sociale zekerheid en inkomensongelijkheid. Het programma levert bijdragen aan de sectoroverstijgende projecten 'Inclusieve Globalisering', de CPB Lecture over ongelijkheid naar migratieachtergrond en flexibele uittreding ten tijde van de hogere AOW-leeftijd. Daarnaast draagt het programma bij aan 'Kansrijk armoedebeleid'. Verder is er dit jaar aandacht voor het ontwikkelen van ramingsinstrumentarium voor lonen en prijzen met een BVAR-model. Tot slot levert het programma een bijdrage aan de doorrekening van het klimaatakkoord.

Accent 1: Globalisering en inkomensongelijkheid

Zie paragraaf 4.1, pagina 6.

Accent 2: Armoedebeleid

Zie paragraaf 4.2, pagina 9.

Accent 3: Langer doorwerken en flexibele pensionering

Zie paragraaf 4.1, pagina 7.

Het programma **Overheidsfinanciën** maakt ramingen en analyses van de overheidsfinanciën. Het analyseert optimale begrotingsregels vanuit een economisch gezichtspunt, waarbij de afruil tussen houdbaarheid en economische stabilisatie een belangrijke rol speelt. Het programma draagt bij aan de vier reguliere kortetermijnramingen, certificeert het Belastingplan, werkt aan de middellangetermijnverkenning in het kader van de rollende ramingen, rekt de tegenbegrotingen door en verleent beleidsondersteuning. Het programma levert daarnaast een bijdrage aan de doorrekening van het Klimaatakkoord. Ook vertegenwoordigt het programma het CPB in internationale fora van *independent fiscal institutes* (ifi's), waaronder de werkgroepen van het Network of European Union Independent Fiscal Institutions. Daarnaast actualiseert en moderniseert het programma de modellen Taxus en EMU, onder meer door verkennende onderzoeken naar het gebruik van big-datatechnieken bij het ramen van de belastingopbrengsten. De Europese begrotingsregels en de vormgeving van de EMU blijven in 2019 in de belangstelling staan door initiatieven van de Europese Commissie.

Accent 1: Productiviteit van de overheid

Na een literatuurstudie, een proxybenadering van de productiviteit van de overheid (voltooid in 2017) en eerste macroschattingen (voltooid in 2018) wordt in het derde deel van dit onderzoek de vorig jaar ontwikkelde database verder uitgebreid om de

drijvers van de productiviteit van een aantal onderdelen van de Rijksoverheid (zoals agentschappen, ZBO's en uitvoeringsdiensten) te bestuderen.

Accent 2: Kwetsbare overheidsfinanciën

Het Nederlandse begrotingsstelsel beweegt sterk mee met de economie. Externe risico's voor de Nederlandse economie werken (via lagere belastinginkomsten) door op de Nederlandse overheidsfinanciën. Risico's die de Nederlandse economie kunnen raken, zijn een krimp van de wereldhandel en het opnieuw oplaaien van de eurocrisis. Om de effecten van dergelijke risico's op de Nederlandse overheidsfinanciën meer gedetailleerd in kaart te brengen dan in de huidige schokproeven, wordt het eerder ontwikkelde stochastische model verder uitgebreid langs twee wegen. Ten eerste wordt het financiëlesectorblok gedetailleerder ingevuld, zodat beter in beeld kan worden gebracht hoe het overheidstekort en de overheidsschuld zich ontwikkelen nadat schokken de financiële sector hebben geraakt. Daarnaast wordt het overheidsfinanciënblok fijnmaziger opgezet opdat na een schok de ontwikkelingen en de dynamiek van de overheidsfinanciën in meer detail kunnen worden bestudeerd. Dit model kan worden ingezet bij toekomstige schokproeven van de overheidsfinanciën.

Accent 3: Big-datatechnieken bij belastingramingen

Het programma doet verkennend onderzoek naar mogelijkheden om de voorspelkracht van de belastingramingen, waaronder de raming van de vennootschapsbelasting, te vergroten. Een eerste route is de verkenning van andere modelvariabelen, dan wel vuistregels. Een tweede route is het gebruik van big-datatechnieken.

In 2019 verschijnen de volgende publicaties:

- Publicatie over de productiviteit van de overheid
- Discussion Paper uitgebreider model (kwetsbare) overheidsfinanciën
- Ntb publicatie over big-datatechnieken bij belastingramingen

6 Sector Macro-economische analyse

De sector Macro-economische analyse wil een breed vertrouwde bron zijn voor macro-economische kennis. De sector maakt ramingen voor de korte en middellange termijn voor de Nederlandse en internationale economie en analyseert macro-economische ontwikkelingen en beleidsvragen. De sector ontwikkelt een nieuw macromodel dat empirisch geijkt wordt en vooruitkijkend gedrag bevat. Macro-economische ontwikkelingen die hoog op de agenda staan, zijn de groei van de productiviteit en de handel. Aan de beleidskant ligt het accent op het dempen van de conjunctuurschommelingen, waarbij aandacht wordt gegeven aan de rol van Europese instituties en

aan macroprudentieel beleid zoals het verlagen van de maximale hypotheekwaarde. De sector vertegenwoordigt het CPB als national productivity board (NPB) en organiseert in het najaar een seminar over productiviteit. Onze academische partners zijn Robert Inklaar (hoogleraar Global Economics and Management), Clemens Kool (hoogleraar Financiering en Financiële Markten), Dirk Schoenmaker (hoogleraar Banking en Finance) en Wilco van Dijk (hoogleraar Psychologische Determinanten van Economisch Keuzegedrag).

De programma's **Macro** en **Internationale analyse** zijn verantwoordelijk voor de ramingen van de internationale en nationale macro-economie. Beide programma's werken aan de ontwikkeling van hun instrumentarium ten behoeve van ramingen en beleidsanalyse. Het onderzoek richt zich naast verdiepende studies naar actuele ontwikkelingen vooral op de productiviteitsgroei en de handel.

Ook in 2019 zal de sector werken aan vier kortetermijnramingen. Bij deze ramingen neemt het al of niet voortduren van de huidige hoogconjunctuur een belangrijke plaats in. In het voorjaar zal in het kader van de rollende ramingen een middellangetermijnverkenning tot en met 2023 worden geproduceerd. De prognoses zullen worden gecomplementeerd met analyses over actuele ontwikkelingen, zoals de macro-economische effecten van ontwikkelingen op de huizenmarkt, de gevolgen van de financiële situatie in Italië en van handelsbelemmeringen gerelateerd aan de Brexit en handelsconflicten.

Accent 1: Macromodel

Om de kwaliteit van de macro-economische ramingen en beleidsanalyses te waarborgen wordt een nieuw macromodel ontwikkeld. In het nieuwe model zijn huishoudens en bedrijven beperkt vooruitkijkend. Zij kunnen anticiperen op toekomstige ontwikkelingen, maar doen dat met mate. Het nieuwe model, inclusief het anticiperende gedrag, wordt opnieuw geschat om zo de empirische basis van de ramingen en beleidsanalyses te versterken. Ten slotte moet het nieuwe model eenvoudiger en transparanter worden dan het huidige instrumentarium.

Accent 2: Productiviteitsgroei

In de periode 2017-2018 heeft het programma gepubliceerd over de *productivity slowdown* in Nederland. Onderzoek heeft laten zien dat een mogelijke oorzaak – divergentie tussen koplopers en volgers – niet voor Nederland geldt. In 2019 zal het programma het onderzoek naar de determinanten van productiviteitsgroei voortzetten met een focus op de rol van stijgende markups en immateriële investeringen (zoals digitalisering, O&O, copyright, design, ontwikkeling van nieuwe financiële diensten, human capital). Deze zijn de afgelopen jaren steeds belangrijker geworden en zijn een aanjager van innovatie, maar er zijn ook knelpunten, waardoor investeringen achterblijven.

Accent 3: Handel

Met de Brexit, The United States–Mexico–Canada Agreement (USMCA) en tariefoorlogen staat handel – en in de slipstream het Nederlandse overschot op de lopende rekening - weer volop in de schijnwerpers. We volgen en analyseren deze ontwikkelingen. Daarnaast richt het programma zich op verbetering van het instrumentarium. Om de gevolgen van handelsbeleid op korte termijn te kunnen analyseren willen we experimenteren met een graviteitsmodel.

In 2019 verschijnen de volgende publicaties:

- Discussion Paper over de ontwikkeling van markups in Nederland en de relatie met productiviteitsgroei
- Discussion Paper over immateriële investeringen en productiviteit in Nederland

Het programma **Macro-financieel** analyseert de effecten van ontwikkelingen in de financiële sector op de macro-economie. We onderzoeken de interacties tussen de financiële en de reële economie, bijvoorbeeld hoe de effectiviteit van begrotingsbeleid afhangt van de stand van de financiële cyclus. Het complementaire onderzoek vanuit micro-economisch perspectief wordt uitgevoerd binnen het programma Financiële markten. Gezamenlijk publiceren de programma's de jaarlijkse Financiële Risicorapportage.

Accent 1: Vermogens en schulden

In 2019 willen we een meerjarig onderzoek naar het belang van vermogens en schulden in de Nederlandse economie afronden. De centrale vraag is of de opbouw van vermogens en schulden wel efficiënt is georganiseerd. In de afgelopen jaren hebben we de vermogens en schulden van Nederlandse huishoudens en niet-financiële bedrijven in kaart gebracht. . Vervolgens hebben we onderzocht hoe de consumptiedaling afhangt van schuld niveaus van huishoudens. Ook loopt er een onderzoek naar de optimale opbouw van vermogens en schulden over de levensloop. In het afsluitende deel zullen we beleidsopties analyseren op het gebied van vermogensopbouw en deze beschrijven in een Policy brief.

Accent 2: Macro-prudentieel beleid

In 2019 starten we een nieuwe onderzoekslijn naar macro-prudentieel beleid. Het doel van macro-prudentieel beleid is om de kans op systeemrisico te verminderen of de impact ervan te verlagen. Het gaat om systeemrisico, waarbij schokken in de financiële sector een stevige impact hebben op de macro-economie. Sinds de financiële crisis is er meer aandacht gekomen voor macro-prudentiële instrumenten die de schokbestendigheid van het financiële systeem moeten vergroten. In 2019 wordt gestart met een onderzoek naar instrumenten om de financiële risico's vanuit de woningmarkt in te dammen.

In 2019 verschijnen de volgende publicaties:

- Discussion Paper over hoe de effectiviteit van begrotingsbeleid afhangt van de financiële cyclus
- Policy brief over beleidsopties op het gebied van de vermogensopbouw

7 Sector Arbeid, onderwijs en pensioenen

De sector Arbeid, onderwijs en pensioenen verricht economische analyses en ramingen op deze drie terreinen. Centraal binnen de sector staan vragen over de levensloop van individuen, van de (voor)schoolse periode, het werkzame leven, tot na pensionering en de rol van beleid in deze perioden. In het bijzonder richten we ons de komende jaren op hoe individuen verschillen over de levensloop, hoe zij zich verschillend ontwikkelen, welke keuzes zij maken en op welke wijze identiek beleid hen verschillend beïnvloedt. De academic partners zijn Maarten Goos (hoogleraar Economics and Institutions, Universiteit Utrecht), Casper van Ewijk (hoogleraar economie, UvA) en Dinand Webbink (hoogleraar Beleidsevaluatie, EUR), Bas Haring (hoogleraar Publieke Begrip en Wetenschap) en vacature (waarschijnlijk een vrouw).

Het programma **Arbeid** analyseert de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt, op zowel de korte als de lange termijn, en de rol van beleid daarin. In 2019 ligt het accent van het onderzoek op de structurele uitdagingen voor de arbeidsmarkt en het arbeidsmarktbeleid. Meer specifiek zoomen we in op de ongelijkheid in arbeidsmarkttuitkomsten, naar migratieachtergrond en naar geslacht, en de vraag naar arbeid. Bij het onderzoek wordt gebruik gemaakt van zowel micro als macro data en moderne empirische methoden. Bij het onderzoek wordt o.a. samengewerkt met de verschillende programma's binnen het CPB, het SCP en verschillende universiteiten.

Accent 1: Ongelijkheid

Het programma doet onderzoek naar ongelijkheid in arbeidsmarkttuitkomsten voor personen met een verschillende migratieachtergrond en voor mannen en vrouwen. Hoe verschillen de uitkomsten tussen groepen met een verschillende migratieachtergrond, worden de verschillen over de tijd kleiner, en wat is kansrijk beleid om deze verschillen terug te dringen? (samen met de sector Publieke financiën en het SCP). Daarnaast werkt het programma aan een analyse van de relatie tussen inburgering en arbeidsmarkttuitkomsten (samen met de sector Fysieke omgeving). Bij de verschillen tussen mannen en vrouwen ligt de focus op het aandeel vrouwen aan de top en de economische zelfstandigheid van vrouwen, en analyseren we oorzaken, gevolgen en beleidsopties (samen met de sector Publieke financiën en het SCP).

Accent 2: Vraag naar arbeid

De afgelopen jaren is er door het CPB veel onderzoek gedaan naar het aanbod van arbeid. In 2019 doet het programma vooral onderzoek naar de vraag naar arbeid. Technologische ontwikkeling en globalisering bieden kansen maar ook uitdagingen. Wat betekenen deze ontwikkelingen voor de vraag naar verschillende typen arbeid en de lonen? Verder zien we dat er nieuwe werkvormen ontstaan, waarbij werkenden steeds minder in vaste dienst zijn bij een bedrijf. Wat betekenen deze veranderingen voor het beleid en wat is kansrijk beleid om de kansen te pakken en de mogelijk negatieve gevolgen van deze ontwikkelingen te bestrijden? Bij dit onderzoek wordt o.a. samengewerkt met de Universiteit Utrecht en Boston University.

In 2019 verschijnen de volgende publicaties:

- Policy brief ongelijkheid naar migratie en achtergrond
- Notitie over vrouwen aan de top (in samenwerking met het SCP)
- Discussion Paper over de gevolgen van het uitbesteden van werk (in samenwerking met de Universiteit Utrecht en Boston University)

Het programma **Onderwijs** analyseert de effecten van (overheids-)beleid op het gebied van onderwijs, van voorschoolse educatie tot hoger onderwijs. Hiervoor wordt vaak gebruik gemaakt van grote microdatabestanden. In 2019 ligt het accent op onderzoek naar ontwikkelingen in het hoger onderwijs en onderzoek naar ongelijkheid.

Accent 1: Ontwikkelingen in het hoger onderwijs

Het programma doet onderzoek naar het Bachelor-Master-stelsel dat in 2002 werd ingevoerd. Dit onderzoek analyseert of de doelstellingen van deze stelselherziening zijn uitgekomen en welke positieve en negatieve neveneffecten de herziening met zich heeft meegebracht. Hierbij wordt onder andere aandacht besteed aan mobiliteit van studenten en aansluiting op de arbeidsmarkt. Eén manier waarop studenten mobiel zijn, is door een deel van hun studie of hun gehele studie in het buitenland te volgen. In opdracht van de IBO-werkgroep Internationalisering brengt het programma in 2019 een studie uit naar internationalisering in het mbo, hbo en wo. Dit onderzoek actualiseert een studie uit 2012 naar de kosten en baten van internationalisering in het hoger onderwijs. We breiden deze studie verder uit door waar mogelijk onderscheid te maken tussen mbo, hbo, wo-bachelor en wo-master, door onderscheid te maken naar studierichting en naar land van herkomst/bestemming van internationale studenten.

Accent 2: Ongelijkheid - Heterogeniteit in het onderwijs

In verschillende onderzoeken die het programma Onderwijs in 2019 uitvoert, wordt aandacht besteed aan hoe de effecten van beleid kunnen verschillen tussen groepen. Zo analyseren we onder meer de invoering van de Wet studievoorschot hoger onderwijs in collegejaar 2015/2016. In dit project onderzoeken we welke kortetermijngevolgen de invoering heeft gehad op leengedrag, arbeidsmarktgedrag,

studiekeuze en switchgedrag. We splitsen deze gevolgen uit naar studenten met verschillende sociaaleconomische status (inkomen/opleiding ouders), etniciteit en geslacht. Door de beleidswijziging te benutten, kunnen causale effecten aangetoond worden.

In 2019 verschijnen de volgende publicaties:

- Policy brief over Bachelor-Master-stelsel
- Notitie over internationalisering in het mbo, hbo en wo
- Discussion Paper over de heterogeniteit in het effect van de invoering van het studievoorschot

Het programma **Pensioenen** draagt bij aan lopend werk op het terrein van pensioenen en de houdbaarheid van de overheidsfinanciën. Het programma biedt beleidsondersteuning bij eventuele herzieningen van het pensioenstelsel en de vormgeving van een transitie. Het instrumentarium voor de bepaling van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën, GAMMA, wordt verder herzien en ingezet voor een nieuwe vergrijzingsstudie. Binnen het onderzoek spelen drie accenten.

Accent 1: Keuzevrijheid

Zie paragraaf 4.1, pagina 7 en de informatie bij Sector Publieke financiën.

Accent 2: Houdbaarheid overheidsfinanciën

Zie paragraaf 4.1, pagina 7.

In 2019 verschijnen de volgende publicaties:

- Netspar Design Paper over het effect van het verhogen van de AOW-leeftijd op de arbeidsparticipatie en het beroep op sociale zekerheid
- Discussion Paper over gebruik van de hoog-laagconstructie
- Vergrijzingsstudie

8 Sector Marktordening

De sector Marktordening wil een gezaghebbende bron zijn van wetenschappelijke economische onderbouwing voor beleid op het vlak van orderingsvraagstukken rond zorg, innovatie en wetenschap en financiële markten. Centraal staat de vraag welke taken het best door de overheid kunnen worden uitgevoerd en welke door de markten, en hoe overheidsinterventie de markten beter kan laten functioneren. De sector wil een betrouwbare bron zijn van zorgamingen, is eindverantwoordelijk voor de Risicorapportage financiële markten en de Risicorapportage cybersecurity en geeft

invulling aan de rol van het Centraal Planbureau in het Financieel Stabiliteits Comité. De academische partners zijn Jan Boone (hoogleraar Industriële Economie), Adriaan Soetevent (hoogleraar Micro-Economie), Erik Schut (hoogleraar Health Economics and Health Policy), Anna Gerbrandy (hoogleraar Competition Law) en Stephanie Rosenkranz (hoogleraar Multidisciplinary microeconomics).

De sector zal een programmaoverstijgend vooronderzoek doen naar de gevolgen voor verzekeringsmarkten van de opkomst van Artificial Intelligence (AI) in de datagedreven economie.

Het programma Zorg maakt ramingen voor de zorg en draagt daarnaast bij aan de beleidsdiscussie over de zorg door het uitvoeren van beleidsrelevant onderzoek. In dit kader wordt momenteel samen met de ministeries van VWS en Financien nagedacht over een vervolg van 'Zorgkeuzes in kaart'. Aangezien ons zorgstelsel voortdurend verandert, ligt de nadruk daarbij op ordenings- en transitievraagstukken.

Accent 1: Ontwikkeling eigenrisicomodel

Het programma Zorg verricht, mede in samenwerking met het programma Decentrale Overheden, onderzoek naar het remgeldeffect van eigen risico. Zo doet het programma in 2019 empirisch onderzoek naar de effecten van selectie en moreel risico op de zorguitgaven. Met behulp van de resultaten van dit onderzoek ontwikkelt het programma een microsimulatiemodel om verschillende vormen van eigen betalingen in de curatieve zorg door te rekenen.

Accent 2: Doelmatigheid in de curatieve zorg

Het programma Zorg onderzoekt, mede in samenwerking met IQ Healthcare, of er de afgelopen jaren activiteiten bij een tweetal ziekenhuizen hebben plaatsgevonden die de doelmatigheid vergroten. Daarbij kan het zowel gaan om een vergroting van de interne doelmatigheid, maar ook om een meer doelmatige organisatie van de keten. Een goede onderbouwing van doelmatigheidsactiviteiten kan helpen om deze breder in de ziekenhuiszorg te introduceren.

Accent 3: Relatie tussen schulden en zorguitgaven

In dit onderzoek wordt onderzocht welke factoren een rol spelen in de relatie tussen zorguitgaven en het hebben of krijgen van schulden. Leiden hogere zorguitgaven bijvoorbeeld tot meer schulden, of omgekeerd? Ook kijken we naar de vormgeving van de gemeentepolis en onderzoeken we hoe doelstellingen van deze polis, zoals inkomensondersteuning, zorgmijding en schuldpreventie, beter kunnen worden bereikt.

In 2019 verschijnen de volgende publicaties:

- Discussion Paper Relatie tussen schulden en zorg
- Discussion Paper Selectie en moreel risico in de zorgverzekering
- Policy brief Beleidsopties voor de minimapolis

Het programma **Financiële Markten** analyseert ordeningsvraagstukken die betrekking hebben op de financiële sector, en bestudeert de interactie tussen de financiële markten en de reële economie, voornamelijk vanuit micro-economisch perspectief. Het programma speelt in op actuele beleidsthema's als financiële kwetsbaarheden van huizenbezitters, verduurzaming van de woningvoorraad, bedrijfsfinanciering en concurrentie tussen financiële spelers. Complementair macro-economisch onderzoek vindt plaats in het programma Macro-Financieel.

Accent 1: cycliciteit op de woningmarkt

Binnen dit onderzoeksaccent doen we onderzoek naar de recente cycliciteit op de woningmarkt. Huizenbezit vormt meestal het grootste onderdeel van het vermogen van huishoudens en de cycliciteit van de woningmarkt maakt dit een kwetsbaar onderdeel. Een groot deel van de bankenbalans is bovendien aan hypothecaire leningen gewijd, dus de cycliciteit van de woningmarkt maakt ook het financiële systeem kwetsbaar. We onderzoeken prijsvorming op de woningmarkt en het effect van beleid op de vraagzijde van de woningmarkt,

Accent 2: overheidsbeleid op de markt van bedrijfsfinanciering

Binnen dit accent doen we onderzoek naar directe industriepolitiek in Nederland, en dan specifiek naar de rol die de overheid speelt bij de financiering van bedrijvigheid. Wij proberen antwoord te vinden op vragen als 'Wat zijn marktfalens bij de schuld- of eigen vermogensfinanciering van bedrijven?' en 'Welke soort overheidsinterventie past het best bij het oplossen hiervan?'. We willen binnen dit (meerjarige) onderzoeksaccent onder andere dieper ingaan op het reguleringsrisico bij investeringen en hoe de overheid dit wel of niet kan dempen.

In 2019 verschijnen de volgende publicaties

- Risicorapportage over financiële markten, notitie
- Policy brief over de rol van de overheid bij de financiering van bedrijvigheid
- Discussion Paper over tijdelijk beleid (o.a. verlaging overdrachtsbelasting) en prijsvorming op de woningmarkt
- Notitie over cycliciteit op de woningmarkt

Het programma **Innovatie en Wetenschap** richt zich op ordenings- en transitievraagstukken rond innovatie en wetenschap. Dit zijn bijvoorbeeld vragen over de gevolgen van digitalisering voor R&D, mededinging op de platformeconomie,

financieringsvraagstukken rond innovatie, of actuele vragen over wetenschapsbeleid als *open access* en internationalisering. Het programma heeft in 2019 cyberveiligheid als voornaamste aandachtsgebied. Voor dit thema ondersteunt het ministerie van Justitie en Veiligheid een onderzoekslijn. Het tweede accent is digitalisering van de economie.

Accent 1: Cyberveiligheid

Cyberveiligheid staat volop in de belangstelling en de overheid probeert met tal van initiatieven kennis hierover en investeringen hierin te vergroten. Tegelijk is nog veel onbekend. Welke bedrijven lopen bijvoorbeeld de meeste risico's, welke maatregelen zijn effectief? Wat zijn de rendementen op investeringen in cyberveiligheid? Worden de risico's, bijvoorbeeld vanwege ondeugdelijke software, groter? Met verschillende empirische studies probeert het programma hier meer inzicht in te geven en bouwt het voort op eerdere cyberrisicorapportages.

Accent 2: Digitalisering van de economie

De economie digitaliseert. In veel sectoren veranderen platformen als Funda, Amazon, Google en Takeaway de marktordening. Ook bij producten die niet via platforms worden aangeboden, wordt de ICT-component groter, doordat producten online verkocht worden en steeds vaker software bevatten. ICT-toepassingen zoals clouddiensten, open-source-software en *machine learning* vergroten de mogelijkheden voor bedrijven en onderzoekers om te innoveren. Wat zijn de gevolgen van digitalisering voor marktmacht, innovatie en mensen met minder digitale vaardigheden?

In 2019 verschijnen de volgende publicaties:

- Risicorapportage Cyberveiligheid en Economie
- Discussion Paper Cyberveiligheid van het mkb
- Discussion Paper Internationalisering van wetenschap

9 Sector Fysieke omgeving

De sector Fysieke omgeving is een kenniscentrum voor de ontwikkeling en toepassing van economische analyses op het terrein van de regionale economie, decentrale overheden, infrastructuur en duurzaamheid. De sector wil een gezaghebbende bron zijn van wetenschappelijke onderbouwing bij beleidsvragen. Academische partners zijn Maarten Allers (hoogleraar Economie van Decentrale Overheden), Steven Brakman (hoogleraar Internationale Economie), Daan van Soest (hoogleraar Milieueconomie) en er is één vacature.

Het programma **Decentrale overheden** doet onderzoek naar de financiering van decentrale overheden en hun rol in het aanbod van publieke voorzieningen, met in het bijzonder aandacht voor de decentralisaties in het sociaal domein. Kernthema's voor de komende jaren zijn de effectiviteit van gemeentelijke beleidsinstrumenten in het sociaal domein, de integratie van statushouders en de toekomst van de financiële verhoudingen.

Accent 1: Inburgering en arbeidsmarktintegratie van vergunninghouders

Zie paragraaf 4.1, pagina 8.

Accent 2: Investeringsgedrag gemeenten

We onderzoeken hoe de financiële positie van gemeenten hun investeringsgedrag beïnvloedt, waarbij we onverwacht hoge opbrengsten uit de verkoop van aandelen Nuon en Essent benutten als schok.

Accent 3: Breder baten van beschermd werk

In samenwerking met het SCP onderzoeken we of de inzet op werk voor kwetsbare groepen het beroep op zorg en andere sociale voorzieningen kan verminderen.

In 2019 verschijnen de volgende publicaties:

- Policy brief Hoe functioneert de centrumgemeenteconstructie voor beschermd wonen?
- Discussion Paper De financiële positie en het investeringsgedrag van gemeenten
- Discussion Paper Breder baten van beschermd werk

Het programma **Maatschappelijke Kosten-Batenanalyse (MKBA) en Duurzaamheid** draagt bij aan kwalitatief hoogwaardige MKBA's ten behoeve van de beleidsvoorbereiding. Daarnaast omvat dit programma de onderzoekslijn Circulaire Economie (CE). We werken hier samen met het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). Ook onderzoek aan klimaatbeleid heeft binnen het programma een plaats.

Accent 1: Markten voor secundaire grondstoffen en materialen

Producten, materialen en grondstoffen dienen op een maatschappelijk optimaal niveau hergebruikt te worden. Het vermoeden bestaat dat het gebruik van secundaire grondstoffen nu nog te laag is vanwege enkele problemen die zich voordoen op de secundaire markten. In dit project analyseren we hoe de werking van markten voor secundaire grondstoffen kan verbeteren. Dit betreft de vraag- en de aanbodzijde in samenhang: meer en kwalitatief beter aanbod moet hand in hand gaan met meer vraag naar secundaire grondstoffen. In de analyse wordt in het bijzonder aandacht besteed aan een mogelijke rol voor het instrument 'Uitgebreide producentenverantwoordelijkheid' (UPV), omdat het kabinet UPV ziet als een goed instrument om de transitie naar de circulaire economie te bevorderen. Naast UPV wordt ook aandacht besteed aan andere mogelijke instrumenten.

Accent 2: Circulaire economie

Zie paragraaf 4.1, pagina 6.

In 2019 verschijnen de volgende publicaties:

- Policy brief Beleid voor secundaire grondstoffenmarkten
- Policy brief De economische effecten van het beprijzen van milieuschade
- Notitie over de doorrekening van het klimaatakkoord

Het programma **Stad, mobiliteit en regio** richt zich op een integrale benadering van ruimte en mobiliteit, regionale en stedelijke grond-, vastgoed- en arbeidsmarkten, en de benutting van infrastructuur.

Accent 1: Leefbaarheidsbaten

Om tot nauwkeurigere ex-ante inschatting van 'leefbaarheidsbaten' van integrale ruimtelijke en mobiliteitsprojecten te komen, onderzoeken we een aantal projecten die worden gekenmerkt door een integrale aanpak van het station (herontwikkeling) in combinatie met de ontwikkeling van het omliggende gebied. Ook kijken we naar de effecten van de spoortunnel in Delft.

Accent 2: Aanbodzijde woningmarkt

We bestuderen de werking van de aanbodzijde van de woningmarkt en met name welke economische factoren van invloed zijn. Dat is moeilijk op basis van cijfermateriaal alleen, zo blijkt uit eerder onderzoek. Het doel van dit onderzoek is om de aanbodzijde van de woningmarkt te analyseren op basis van kwalitatieve gegevens. Dit gebeurt aan de hand van diepte-interviews met partijen die actief zijn bij het woningaanbod.

In 2019 verschijnen de volgende publicaties:

- Discussion Paper Ex-post evaluatie integrale stationsprojecten
- Discussion Paper De effecten van de spoortunnel Delft op de directe leefomgeving
- Boek Determinanten van het woningaanbod
- Notitie over bevolkingsgroei

Bijlage: Indicatieve publicatiekalender (a)

Sector	Onderwerp	Trend	Publicatie	Kwartaal
Publieke financiën	Treaty shopping	Globalisering en regionale verschillen	Notitie	2
Publieke financiën	Belastingontwijking en belastingparadijzen	Globalisering en regionale verschillen	Policy brief	3
Publieke financiën	Uitgebreider model (kwetsbare) overheidsfinanciën		Discussion Paper	3
Publieke financiën	Inkeerregeling en de vermogensverdeling		Discussion Paper	3
Publieke financiën	Crisisheffing		Discussion Paper	3
Publieke financiën	Erf- en schenkbelasting		Discussion Paper	4
Publieke financiën	Big-datatechnieken bij belastingramingen		ntb	ntb
Publieke financiën	Productiviteit van de overheid		Notitie	4
Publieke financiën en Marktordening	Digitalisering en belastingheffing	Digitale economie	Discussion Paper	ntb
Publieke Financiën, Macro-economische analyse met SCP	Inclusieve globalisering	Globalisering en regionale verschillen	Discussion Paper	4
Publieke Financiën, Macro-economische analyse	Inclusieve globalisering	Globalisering en regionale verschillen	Policy brief	4
Publieke Financiën, Macro-economische analyse met RUG	Inclusieve globalisering	Globalisering en regionale verschillen	Discussion Paper	4
Macro-economische analyse	De ontwikkeling van markups in Nederland en de relatie met		Discussion Paper	1
Macro-economische analyse	Hoe hangt de effectiviteit van begrotingsbeleid af van de financiële		Discussion Paper	2
Macro-economische analyse	Beleidsopties op het gebied van vermogensopbouw		Policy brief	2
Macro-economische analyse	Immateriële investeringen en productiviteit in Nederland	Digitale economie	Notitie	4
Arbeid, onderwijs en pensioenen, met SCP	Vrouwen aan de top		Notitie	2
Arbeid, onderwijs en pensioenen	Internationalisering in het mbo, hbo en wo	Globalisering en regionale verschillen	Notitie	2
Arbeid, onderwijs en pensioenen, Publieke financiën	Ongelijkheid naar migratie-achtergrond	Demografie en ongelijkheid	Policy brief	2
Arbeid, onderwijs en pensioenen	Het gebruik van de hoog-laagconstructie		Discussion Paper	3
Arbeid, onderwijs en pensioenen, Publieke Financiën	Het effect van het verhogen van de AOW-leeftijd op de arbeidsparticipatie en het	Demografie en ongelijkheid	Netspar Design Paper	3
Arbeid, onderwijs en pensioenen, met de Universiteit Utrecht en Boston University	De gevolgen van uitbesteden van werk		Discussion Paper	4
Arbeid, onderwijs en pensioenen	Bachelor-Master Stelsel		Policy brief	4
Arbeid, onderwijs en pensioenen	De hetrogeniteit in het effect van de invoering van het studievoorschot		Discussion Paper	4
Arbeid, onderwijs en pensioenen	Vergrijzingsstudie	Demografie en ongelijkheid	Boek	4

Fysieke omgeving	Bevolkingsgroei	Demografie en ongelijkheid	Notitie	ntb
Marktordening	Selectie en moreel risico in de zorgverzekering		Discussion Paper	1
Marktordening	Cyberveiligheid van het MKB	Digitale economie	Discussion Paper	2
Marktordening	De relatie tussen schulden en zorg		Discussion Paper	2
Marktordening	Beleidsopties voor de minipolis		Policy brief	2
Marktordening	Risicorapportage Financiële Markten		Notitie	2
Marktordening	Tijdelijk beleid en prijsvorming op de woningmarkt		Discussion Paper	3
Marktordening	Risicorapportage Cyberveiligheid Economie	Digitale economie	Notitie	3
Marktordening	Internationalisering van wetenschap		Discussion Paper	4
Marktordening	De rol van de overhead bij de financiering van bedrijvigheid		Policy brief	4
Marktordening, Fysieke omgeving	Cycliciteit op de woningmarkt		Notitie	4
Fysieke omgeving	Determinanten van het woningaanbod		Boek	1
Fysieke omgeving	Ex-post evaluatie integrale stationsprojecten		Discussion Paper	1
Fysieke omgeving	Economische effecten van het beprijzen van milieuschade	Duurzaamheid en circulaire economie	Policy brief	2
Fysieke omgeving	Hoe functioneert de centrumgemeente-constructie voor beschermd wonen?		Discussion Paper	3
Fysieke omgeving, Arbeid, Onderwijs en pensioenen	Inburgering en arbeidsmarktintegratie van vergunninghouders	Migratie en integratie	Discussion Paper	4
Fysieke omgeving	De financiële positie en het investeringsgedrag van gemeenten	Globalisering en regionale verschillen	Discussion Paper	4
Fysieke omgeving	Beleid voor secundaire grondstoffenmarkt	Duurzaamheid en circulaire economie	Policy brief	4
Fysieke omgeving	De effecten van de spoortunnel Delft op de directe leefomgeving		Discussion Paper	4
Fysieke omgeving, Publieke financiën en Macro-economische analyse	Doorrekening van het klimaatakkoord	Duurzaamheid en circulaire economie	Notitie	ntb

(a) Zie voor de *Kansrijke* paragraaf 4.2.